

MÄNTYHARJU

KURKILAHDEN ASEMAKAAVA

LUONTOSELVITYS

Jouko Sipari

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	3
ALUEEN KUVAUS	3
OSA-ALUEET	3
1. Kurkilahden pohjoisranta	3
2. Kurkilahden puistoalue	6
3. Kenkätehtaanniemi	8

LIITTEET

Kansikuva: Kurkilahti Kenkätehtaanniemen edustan kävelysillalta keskustaan päin kuvattuna.

JOHDANTO

Mäntyharjun keskustassa Kurkilahden asemakaava-alueella (LIITTEET, Kartta 1.) tehtiin maankäyttö- ja rakennuslain mukainen luontoselvitys kesällä 2021. Työssä inventoitiin suunnittelualueen luonnonsuojelulain 29§ mukaiset suojellut luontotyypit, metsälain 10§ mukaiset erityisen tärkeät elinympäristöt. Suunnittelualueen eläin- ja kasvilajiston inventoinnissa arvioitiin uhanalaisten lajien (Luonnonsuojelulaki 46§) ja erityistä suojelua tarvitsevien lajien (LSL 47§) sekä luontodirektiivin liitteen IV(a) lajien esiintymisalueiksi sopivia kohteita.

Inventointi suoritettiin kesä-elokuussa 2021 kolmella eri käyntikerralla. Suunnittelualue inventoitiin kartoittamalla alue sellaisten mahdollisten luontotekijöiden löytämiseksi, joilla voisi olla merkitystä alueen maankäytön suunnitteluun. Laji-inventointi painottui kasveihin. Muuta lajistoa seurattiin kasvi-inventoinnin yhteydessä.

Inventoinnissa suunnittelualue jaettiin ekologisesti mielekkäisiin osa-alueisiin ja käytiin kartoittamalla alue osa-alueittain. Osa-alueiden numerointi kartalla (LIITTEET, Kartta 2.) vastaa raportin osa-alueiden numerointia.

ALUEEN KUVAUS

Suunnittelualue on profiililtaan tasaista sedimenttimaata. Vain Kenkätehtaanniemi nousee suunnittelualueella muuta ympäristöä korkeammalle. Niemi on kivisen harjusoran peittämä pitkänomainen kalliolaakio, jonka korkeimmalla kohdalla on pienialainen kalliopaljastuma. Aivan niemen pohjoisin kärki on alavaa sedimenttimaata. Kenkätehtaanniemi on jyrkkärinteinen ja yhdessä vanhan kenkätehtaan edustan kapean salmen kanssa suunnittelualueen maisemallisesti merkittävintä aluetta.

Kurkilahden ranta- ja vesialue on voimakkaasti muokattua ja rakennettua aluetta, sisältäen mm. puistoa, pihapiirejä, rantapengerryksiä, rantakiveyksiä, laitureita ja jalankulku- ja pyöräteitä. Vain pienialainen vesijättömaan metsikkö Kurkilahden pohjoisrannalla sekä Kenkätehtaanniemen korkein lakialue todettiin muokkaamattomaksi mutta näilläkin alueilla oli todettavissa kulttuuribiotoopeille tyypillistä lajistoa. Koko Kurkilahden alueella lisääntynyt ravinteisuus näkyi ruskea- ja sameavetisyytenä sekä eutrofisten vesien indikaattorilajien runsautena.

1. Kurkilahden pohjoisranta (LIITTEET, Kartta 2.)

Kurkilahden pohjoisranta on profiililtaan alava niemi, joka erottaa Kurkilahden ja Pyhäveden Haapaselän toisistaan. Alun perin niemi on ollut sedimenttimaata ja eristänyt Kurkilahden Haapaselästä Kurkilammeksi mutta niemi on nykyisin lähes kauttaaltaan rakennettua aluetta, vain niemen eteläsivulla on vesijättömaalle muodostunut korkearuohoinen metsikkö (Kuvat 1.-2.). Lammen länsireunaan on kaivettu veneen ajettava kanava, joka yhdistää Haapaselän ja Kurkilahden toisiinsa, jonka vuoksi Kurkilahden pohjoisranta on itseasiassa niemi. Kanavan yli Kenkätehtaanniemeen kulkee jalankulkusilta (Kuva 3.).

Kurkilahden pohjoisranta on etelärannan vesijättömaata lukuun ottamatta aktiivisessa käytössä olevaa kulttuuribiotooppia (pihapiiri, uimaranta, nurmikko pelikenttineen, venelaituri, parkkipaikka, tiestöä ja polkuja). Myös vesijättömaalle muodostunut korkearuohoinen metsikkö on ihmistoiminnan muuttamaa eikä ole alkuperäisbiotooppi (Kuva 4.). Metsikössä on mm. patsaita ja polkuja. Vesijättömaalle muodostunut metsikkö on alavaa ja korkean veden aikana vesi nousee metsikköön. Metsikön lajisto todettiin kulttuuribiotoopeille tyypillisten lajien, eutrofisille rannoille tyypillisten lajien ja rantametsien lajien sekoitukseksi. Kokonaisuudessaan niemen sekä rantavyöhykkeen lajisto indikoi voimakasta kulttuurivaikutusta ja korkeaa ravinnetasoa (Kuva 5.). Kasvilajisto todettiin hyvin monipuoliseksi mutta tavanomaiseksi. Pohjoisrannan lintulajisto todettiin niin ikään monipuoliseksi mutta tavanomaiseksi rehevien rantojen ja kulttuuribiotooppien lajistoksi (mm. haarapääsky, västäräkki, kalalokki, ruokokerttunen, lehtokerttu, mustarastas, räkättirastas ja punakylkirastas). Merkkejä liito-oravasta tai liito-oravalle soveliaita elinympäristöjä ei pohjoisrannan alueelta todettu. Kasvi-inventointien yhteydessä todetut sudenkorentolajit olivat tavanomaisia, uhanalaisia tai rauhoitettuja lajeja ei todettu.

Kurkilahden pohjoisrannan vedet syvenevät melko jyrkkinä kapeahkon rantaterassin jälkeen. Haapaselän puoleinen ranta on kahvilan rantaa ja uimarantaa. Uimarannan alueella vesikasvillisuus todettiin niukaksi, todettu lajisto indikoi eu-dystrofisuutta. Vesi on varsin ruskeaa ja näkösyvyys noin kaksi metriä. Kurkilahden puoleiset rannat ovat mutapohjaista ja runsaskasvista, lajisto indikoi eutrofisuutta ja näkösyvyys alle kaksi metriä. Niemen länsiranta on lohkarista kanavarantaa Kenkätehtaanniemen rannan tavoin. Lohkareiset, jyrkät kanavarannat todettiin lähes kasvittomiksi (Kuva 6.). Vähäinen kasvilajisto indikoi eu-dystrofisuutta ja vilkkaan veneliikenteen vuoksi kanavan ruskea vesi oli hyvin sameaa ja näkösyvyys noin puoli metriä.

Kurkilahden pohjoisranta on maisemallisesti merkittävä kannas Haapaselän ja Kurkilahden välillä paitsi keskustaaajamasta katsoen myös tultaessa Haapaselältä kanavaan pitkin Kurkilahden venesatamaan. Alue on pääosin kulttuurimaisemaa. Alueen maisemallista merkittävyyttä voi nostaa muokkaamalla rantametsistä puistomaisempia ja istuttamalla kanavan rantaan yhtenäisen puurivistön (esim. korkeakasvuista, riippuvaoksaista pajua tai hieskoivua) koko kanavan pituudelta. (LIITTEET, Kartta 2.)

Suositus. Alueella ei todettu rauhoitettuja tai uhanalaisia kasvilajeja tai uhanalaisille lajeille (direktiivin IV(a) lajit) soveltuvia elinympäristöjä, jotka olisi erityisesti huomioitava maankäytön suunnittelussa. Kurkilahden pohjoisranta kanavineen on maisemallisesti merkittävä vesialueiden jakaja Haapaselän ja Kurkilahden välissä, jos pohjoisrannan kulttuurimaisema hoidetaan koko alaltaan – myös rantavyöhykkeestä – puistomaisemmaksi ja yhtenä kokonaisuutena Kenkätehtaanniemen alueen kanssa. Puistomainen kulttuurimaisema avaa näkymää Haapaselältä keskustaaajamaan päin. Jos pohjoisrannan puistomaisuutta kehitetään, pohjoisrannan keski- ja länsiosaan ei tulisi sijoittaa lisää rakennuksia siten, että ne sulkevat näkösektorin Haapaselältä Kurkilahdelle ja keskustaaajaman suuntaan.

Kuva 1. Kurkilahden pohjoisranta on rakennettua aluetta. Taustalla pallokenttä ja uimaranta.

Kuva 2. Uimaranta on Haapaselän rantaa. Kuva kävelysillalta Asematielle päin.

Kuva 3. Kanavan pussettuneita rantoja ja kanavan yli johtava kävelysilta. Taustalla vanha kenkätehdas.

Kuva 4. Kurkilahden pohjoisrannan Kurkilahden puoleista vesijättömaata etelään päin kuvattuna.

Kuva 5. Kurkilahden puolelta lahden rehevöitynyttä pohjoisrantaan länteen päin kuvattuna.

Kuva 6. Kanava kävelysillalta kuvattuna. Taustalla Haapaselkää. Rannan louhos suojaa aaltoeroosiolta.

2. Kurkilahden puistoalue (LIITTEET, Kartta 2.)

Kurkilahti on kauttaaltaan puiston ympäröimä aina pohjoisrannan kahvila-alueelta Kurkilahden länsirannan Kenkätehtaanniemen asti. Kurkilahden itärannalla puistoalue on varsin kapea ja katuverkon rajaama mutta laajenee eteläosassa laajaksi puistoksi, joka ulottuu aina Koulutiehen asti. Länsirannalla puisto kapenee rajautuen kerrostaloihin ja loppuu hoidettuna puistona ennen kenkätehtaan tonttia.

Kurkilahtea ympäröivä puisto on tavanomainen puistobiotooppi, jossa kulttuuribiotoopeille tyypilliset lajit todettiin hallitseviksi (runsaudessa ja yleisyydessä). Alkuperäislajistoa oli todettavissa pääasiassa reunahabitaateilla (mm. rantaviivassa ja katujen reunoilla). Kurkilahden itä- ja länsirannan kapeita puistoalueita ei hoideta niin intensiivisesti kuin Koulutien aluetta. Itä- ja länsirannan puistoalueita lähinnä niitetään ja myös istutukset ovat vähäisempiä kuin Koulutien alueella Kurkilahden eteläpäässä (Kuvat 7. ja 10.).

Kurkilahden ja Koulutien välisen puistoalueen istutettu lajisto todettiin tyypilliseksi mutta kuitenkin monipuoliseksi kaupunkipuistojen lajistoksi (Kuva 8.). Rauhoitettuja tai uhanalaisia kasvilajeja ei koko puistoalueelta todettu. Koulutien puolella leikkipuistossa todettiin istutettuna kurtturehtiruusua (punakukkainen muoto), joka nykyisin suositellaan poistettavaksi, jotta riski sen leviämisestä vesien rannoille pienenesi. Mutapohjainen Kurkilahti on ruskeavetinen ja rannoilta veneliikenteen samentama, näkösyvyys rannassa noin puoli metriä. Ranta- ja vesikasvillisuus indikoi eu-dystrofista/eutrofista vettä. Kasvilajisto todettiin monipuoliseksi mutta tavanomaiseksi eutrofisten ja eu-dystrofisten vesien lajistoksi (Kuva 9).

Kurkilahden ympäristössä ei todettu merkkejä liito-oravasta eikä liito-oravalle soveliasta elinympäristöä (direktiivin IV(a) laji). Kurkilahden ympäristön lintulajisto todettiin tavanomaiseksi kulttuuribiotooppien lajistoksi (mm. tervapääsky, haarapääsky, sinitäinen ja pikkuvarpunen). Uhanalaisia lintulajeja ei todettu. Myös muu havaittu lajisto kasvi-inventoinnin yhteydessä todettiin tavanomaiseksi rantojen ja kulttuuribiotooppien lajistoksi.

Kurkilahden itärannassa puistoa rajaa kapeaksi koko itärannan matkalta Asematie. Kapeuden vuoksi puiston virkistyskäyttö Kurkilahden itärannalla on vähäisempää kuin muissa osissa puistoa. Itärannan käyttöä lisäävät kuitenkin venelaiturit ja kahvilat Asematien varressa. Itärannan puistoa hallitsee Asematien autoliikenne.

Koulutien ja Kurkilahden välissä puisto on avara runsaine istutuksineen ja leikkikenttineen. Tämä osa puistoa oli jossain määrin virkistyskäytössä. Kokonaisuudessaan käyttö todettiin kuitenkin melko vähäiseksi vaikka puisto on keskustan välittömässä läheisyydessä. Yhtenä syynä voi olla uimarannan puuttuminen puiston Koulutien puoleisesta rannasta.

Kurkilahden länsirannan puistoalue on vähäisemmässä käytössä, lähinnä läpikulkualueena. Puistoa voisi länsirannan osalta kehittää ja rakentaa aina Kenkätehtaanniemen kävelysiltaan asti eli puiston voisi ulottaa koko Kurkilahden ympäri. Tällöin puiston virkistysarvo ja virkistyskäyttö todennäköisesti kasvaisi muodostaessaan yhtenäisen kokonaisuuden, ”rantakahvilapuiston”.

Kuva 7. Kurkilahtea ympäröivän puistoalueen itärantaa etelään päin kuvattuna.

Kuva 8. Puisto on laaja Kurkilahden ja Koulutien välillä. Taustalla näkyy Kurkilahden etelärantaa.

Kuva 9. Kurkilahden eutrofista etelärantaa. Taustalla venelaituri.

Kuva 10. Kurkilahtea puiston metsäistä länsirantaa etelärannalta kuvattuna.

Suositus. Alueella ei todettu rauhoitettuja tai uhanalaisia kasvilajeja tai uhanalaisille lajeille (direktiivin IV(a) lajit) soveltuvia elinympäristöjä, jotka olisi erityisesti huomioitava maankäytön suunnittelussa. Alueella ei todettu sellaisia luontokohteita tai muita luontotekijöitä, jotka olisi otettava huomioon alueen maankäyttöä suunniteltaessa. Kurkilahden itä- ja länsirannan puistoalueiden hoitoa voisi tehostaa ja ulottaa puiston länsirannalla kenkätehtaan luona olevalle kävelysillalle asti. Kurkilahden ympäri kiertävä yhtenäinen puistoalue voisi olla maisemallisesti merkittävä kokonaisuus.

3. Kenkätehtaanniemi (LIITTEET, Kartta 2.)

Kenkätehtaanniemi Kurkilahden luoteisrannassa on pitkänomainen korkeahko harjusoran peittämä kalliomäki, joka on Kurkilahdelle ja Haapaselälle päin profiililtaan melko jyrkkä (Kuva 11.) ja länteen ja etelään loivaprofiilinen. Mäen pohjoisrannan niemi Haapaselälle sekä mäen etelärinteen alaosa ovat alavaa sedimenttimaata. Kenkätehtaanniemi on alkuperäisbiotoopiltaan pääosin tuoretta kangasta (MT), aivan lakialueeltaan osin kuivaa kangasta (VT) ja alarinteiltään sekä rantavyöhykkeestä lehtomainen (OMT) ja kosteimmilta paikoilta korpimainen kasvaen mm. korpikaislaa.

Alkuperäisbiotooppia on vielä todettavissa mäen lakialueella, jossa oli todettavissa kasvaa kookasta männikköä (MT- ja VT alueet) (Kuva 12.). Tosin sinne on levinnyt puutarhalajistoa sekä varsin paljon kulttuuribiotoopeille tyypillistä lajistoa (Kuva 14.). Kenkätehdas piha-alueineen ja ympäröivät kadut kattavat mäen länsi- ja etelärinteen, rakennettu alue ulottuu lähes mäen laelle asti (Kuva 13.). Mäen itäisivulle tulee jalankulkusilta, joka jatkuu leveähkönä väylänä rantaa pitkin etelään yhtyen katuverkkoon mäen eteläpuolella. Kasvilajisto mäki-alueella todettiin monipuoliseksi mutta tyypilliseksi kangasmetsille ja kulttuuribiotoopeille tyypilliseksi lajistoksi. Rauhoitettuja tai uhanalaisia kasvilajeja ei todettu.

Kenkätehtaanniemen itäranta on täysin muokattua kanavarantaa (Kuva 15.), Ranta on kivetty karkealla sepelillä lähes koko pituudeltaan (Kuva 16.). Vesi Kenkätehtaanniemen rannassa on ruskeaa ja veneliikenne on samentanut veden, jonka vuoksi näkösyvyys kanavassa on n. puoli metriä. Vesikasveja ja rantaveden kasveja todettiin muokatussa rantavyöhykkeessä niukasti. Todettu lajisto indikoi eu-dystrofista vettä. Niemen eteläosan rantavyöhykkeessä oli todettavissa korpilajistoa puistoalueen rajalla. Kokonaisuudessaan vesi- ja rantakasvilajisto todettiin melko monipuoliseksi mutta tavanomaiseksi eu-dystrofisten ja eutrofisten vesien sekä tulvakorpien lajistoksi. Rauhoitettuja tai uhanalaisia kasvilajeja ei todettu.

Kasvi-inventoinnin yhteydessä seurattiin myös muuta lajistoa. Kenkätehtaanniemen alueella ei todettu merkkejä liito-oravasta tai liito-oravalle soveliasta elinympäristöä. Lintulajisto todettiin alueella tavanomaiseksi kulttuuribiotooppien ja rantojen lajistoksi. Myös muu lajisto (päiväperhoset ja sudenkorennot), jota tavattiin kasvi-inventoinnin yhteydessä, todettiin tavanomaiseksi.

Muuta ympäristöä korkeampana Kenkätehtaanniemi Kurkilahden ja Haapaselän välisellä alueella omaa paikallista merkitystä (Kuva 11.). Erityisesti tultaessa veneellä Haapaselältä Kurkilahteen Kenkätehtaanniemi näyttäytyy korkeana ja jyrkkäprofiilisena, mäntyä kasvavana mäki-alueena. Kenkätehdas Kurkilahden puolella mäen katveessa tulee näkyville vasta kävelysillan jälkeen tultaessa Kurkilahden puolelle. Kanavan lähiympäristö ja Kenkätehtaanniemen korkein lakialue muodostavat maisemallisesti merkittävän kokonaisuuden, joka tulisi jättää nykytilaansa niin, ettei lisärakentamista erityisesti Kenkätehtaanniemen rannoille sallittaisi. Koska lakialueen männikkö on osa alueen maisematekijää, tulisi mäki-alueen pensaikkoa ja rantapensaikkoa poistaa. Kanavan varren maisemallista merkitystä voisi lisätä istuttamalla rantaan yhtenäisen rivin esim. koivua tai korkeakasvuista pajua koko kanavan matkalle. Yhdessä kanavan itärannan puurivin kanssa sisääntulo Kurkilahteen olisi vaikuttavampi. Tällöin peittyisi myös tietty keskeneräisyyden vaikutelma, joka lohkareilla peitetyillä kanavan rannoilla nykyisin on (esim. kuvat 3., 6. ja 16.). Puukujanne kanavan varressa loisi alueelle ilmettä myös kävelysillalta katsottaessa, jolloin se palvelisi maisemallisena kiintopisteenä koko Kurkilahtea ympäröivällä puistoalueella.

Kuva 11. Kuva niemen laelta itään. Taustalla kanava ja uimaranta..

Kuva 12. Lakialueen männikköä (MT)

Kuva 13. Kenkätehtaanniemen laen MT-männikkö on supistunut varsin pienialaiseksi.

Kuva 14. Kenkätehtaanniemen MT-männikköön on levinnyt mm. Spireaa ja tammia. Taustalla kanava.

Kuva 15. Kenkätehtaan rantaa etelästä kävelysillalle päin kuvattuna. Kanava kuvassa oikealla.

Kuva 16. Kanavan molemmat rannat on eroosiosuojattu kookkaalla sepelillä.

Suositus. Alueella ei todettu rauhoitettuja tai uhanalaisia kasvilajeja tai uhanalaisille lajeille (direktiivin IV(a) lajit) soveltuvia elinympäristöjä, jotka olisi erityisesti huomioitava maankäytön suunnittelussa. Kenkätehtaanniemen laki ja niemen itäranta sekä vanhan kenkätehtaan edustan kapea salmi ovat maisemallisesti merkittävä, jonka vuoksi alue tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle (LIITTEET, Kartta 2.). Alueen maisemallista merkitystä voi korostaa kanavarannan istutuksin ja ranta-alueen kehittämällä ranta-alueen puistomaisuutta.

Tampereella 9.9.2021

Jouko Sipari

Jouko Sipari tmi

Katajikonkatu 1 F 19

33820 Tampere

jouko.sipari@saunalahti.fi

p. 040 - 70 44 750

LIITTEET

Kartta 1. Kurkilahden suunnittelualue.

Kartta 2. Kurkilahten suunnittelualue, osa-alueet.

